

Показателна е съдбата на Любен Бурмов, хирург в санитарния влак на БЧК. Той е отвлечен от НКВД във Виена и прекарва седем години в лагерите на съветската система ГУЛАГ в Сибир. Освободен е след смъртта на Сталин през 1953 г. След завръщането му в България е въдворен в Брезник като хирург, без право да напуска града²⁸⁵.

Не е малък и броят на лекарите, подведени под съдебна отговорност по политически причини и изтърпели различни по срок присъди в затворите в страната, а някои от тях получават и смъртни присъди. Д-р Петко Момчилов, известен общественик от Ямбол, е осъден на смърт през 1951 г. по лъжливи обвинения за „католически заговор“ и екзекутиран²⁸⁶. Д-р Петко Балкански, доктор по медицина и право, бивш народен представител, е осъден и хвърлен в затвора. Такава е съдбата и на д-р Любомир Канов, психиатър, който на 33 години е арестуван, разследван и осъден по обвинение в „опит за бягство“ и „поддривна дейност срещу социалистическия строй“. Изтърпява присъдата си и излиза на свобода през 1984 г.²⁸⁷ В книгата си „Между двете хемисфери“ (2002) той описва, че в комунистическото следствие, съд и затвори се е срещнал с „чудовища“.

8.1. Свидетелство на Нася Кралевска за баща ѝ д-р Атанас Кралевски²⁸⁸

Баща ми д-р Атанас Кралевски е роден през 1903 г. в семейството на колоритна личност от стара София – филолога Веле Кралевски. Още като млад фтизиатър в Държавния санаториум за туберкулозноболни в Искрец проявява качеството си на отличен диагностик. Бързо овладява изкуственния пневмоторакс. По това време, при липса на медикаменти, това е най-ефикасното лечебно средство за засегнатите от смъртоносното белодробно заболяване предимно млади и бедни хора. Но споменатият метод не

²⁸⁵ Цит. по: Български лекари и студенти по медицина, жертви на комунистическия терор 1944–1989, с. 34.

²⁸⁶ Пак там, с. 17.

²⁸⁷ Д-р Любомир Канов успява да напусне комунистическа България и практикува успешно лекарската си професия в САЩ. След промените е активен участник в обществения дебат за необходимостта от преосмислянето на тоталитарния комунистически режим и пораженията му върху обществото.

²⁸⁸ Текстът за д-р Атанас Кралевски е предоставен специално за книгата от дъщеря му Нася Кралевска, журналистка, живееща в САЩ, и автор на книгите „Без заглавие“, „България под комунизъм“ и др.

винаги е водил до успех. Сраствания между плевралните листа често ограничавали оздравителния ефект и с времето засегнатите пациенти умирали.

Когато баща ми научава за каустичната операция, наречена „якобеус“, отстраняваща този проблем, той заминава за Берлин в безплатен отпуск, на собствени разноски, за да я усвои лично от новатора – професор Улрици. В Германия остава около две години. Когато през 1936 г. се завръща в санаториума в Искрец, той пръв в България започва да прилага новия метод и обучава в сложната и извънредно прецизна хирургична процедура няколко свои колеги фтизиатри. Едва след това се прибира в София, където продължава денонощната си животоспасителна дейност. В кабинета му и в санаториума на д-р Хаджииванов във Владая, където оперира, се стичали с вяра обречени на смърт туберкулозноболни от всички краища на страната, както и от Македония, Сърбия, Румъния, Гърция, Турция. Според картотеката му, пациентите са хиляди.

Тази популярност е причина той да бъде „избран“ за подсъдим, заедно с други двама видни лекари – невролога д-р Иван Антонов и д-р Абаджиев, мобилизирани като началници на отделения в Окръжната военна поликлиника в София. Съдебната разправа е инсценирана след смъртта на Георги Димитров за сплашване на лекарското съсловие и всяване на страх у населението.

Баща ми още от 1946 г. е в „черния списък“ на комунистите, въпреки че с еднаква всеотдайност лекува пациентите си некомунисти и комунисти. Заедно с майка ми – педиатърката д-р Атанаса Донкова, той участва в Опозиционната листа на българските лекари срещу наложената чрез преврат отечественофронтовска власт. След загубата на псевдоизборите за VI ВНС служители на Държавна сигурност посещават един след друг подписалите листата медици, за да ги принудят чрез заплахи от затвор и изселване да се откажат от политическите си убеждения. Един от малцината, които не се съгласяват да го сторят, е баща ми – той изхвърля от кабинета си невярващия на очите си представител на червените власти и не след дълго заплаща за дързостта си. Задържан е в мазето на къщата на ъгъла на ул. „Оборище“ и бул. „Клемент Готвалд“²⁸⁹, където по това време се намира следственият арест²⁹⁰ на Разузнавателното отделение към Министерството на народната отбрана. Държат го дни наред през летните горещини прав в тясно помещение като комин, изградено

²⁸⁹ Днес бул. „Евлоги и Христо Георгиеви“ в София.

²⁹⁰ В своите мемоари военният летец Дянко Марков, който преминава през инквизицията на същото място, го нарича „шахтата“ на Разузнавателния отдел на МНО.

от тухли и високо четири метра. Едва е могъл да диша. През малък отвор периодически са го бодяли с остър предмет и нечий глас просъсквал: „Ще подпишеш ли самопризнанието?“.

От обвинителния акт става ясно, „че от 1948 г. до май 1949 г. той е разпространявал в град София неверни твърдения от естество да създадат недоверие към народната власт и смущения в обществото, а през юли 1949 г. очернил с клевети току-що починалия вожд Георги Димитров“. Неговият адвокат Динчо Динчев си спомня:

*„Необикновеното в този скалъпен процес бе, че д-р Кралевски и след като видя обвинението, не се призна за виновен. Теофил Стойнов, адвокатът, който му бях препоръчал, отказа да го защитава. „Защо бе, бай Теофиле?“ – попитах го аз. „Затова, защото той не иска да признае“ – бе краткият му отговор. След редица трудности намерих друг юрист, с когото поех защитата на Кралевски пред Софийския областен военен съд. Делото му се гледа на 11 ноември 1949 г. при затворени врати. Един съветски полковник присъстваше на заседанието като наблюдател. Докторът отново не се призна за виновен.“*²⁹¹

Съдът го намери за виновен, защото:

„Казаното за др. Димитров, че бил умрял от пиянство, е твърдение обидно и невярно за Великия вожд и учител на българския народ. Причината за смъртта на др. Димитров бе публикувана в пресата от авторитетни московски лекари. С горното твърдение се нанася обида на др. Димитров, който с живота си беше образец на борец-комунист от световен мащаб. И тъй като инкриминираното твърдение е отправено по адрес на др. Димитров, чието име е знаме за построяването на комунизма у нас, е в състояние да повлияе отрицателно на нездравите политически елементи у нас и е казано в присъствието на двама души, то същото е в състояние, според съда, да внесе смущение в обществото и е разгласено. Деянието му съдът счита за умишлено и за това следва да му се вмени във вина.“

Тази „вина“ е изкупена от д-р Кралевски с тригодишен строг тъмничен затвор, глоба от 40 хил. лв. и лишаване от граждански права и право на

²⁹¹ Кралевска, Нася. България под комунизъм. Второ доп. издание. Рива, 2018, с. 152–153.

служба като лекар за срок от седем години. А само дни преди задържането му той е назначен за началник на гръдното отделение при Работническата болница²⁹² в София – най-престижния за специалността му пост.

Вместо в Работническата, баща ми практикува в друга „болница“ – тази на Софийския централен затвор. Според разказа на Стефан Стамов – опозиционен земеделец и съзатворник, в лечебницата с решетки е било абсолютно забранено да се дават лекарства на политическите затворници. На това елементарно човешко право са се радвали само криминалните престъпници. Болшевишките разпоредби ни най-малко не смутили баща ми. Сутрин и вечер, усмихнат и спокоен, пред очите на придружаващите го един или двама въоръжени милиционери той раздавал лекарства на болните според техните нужди.

Въпреки че е в затвора, червените управници нямат намерение да се лишат от компетентността на най-добрия специалист по гръдни болести в страната и той често е извеждан с военен джип с охрана и закарван по домовете на видни комунистически дейци, за да ги лекува. Но не властващите му пациенти, а други негови болни – комунисти, му помагат след излизането от затвора. Те събират подписа, в която настояват той да бъде назначен като лекар на държавна служба. Представят я в Министерството на народното здраве. И тук – късмет! Петицията попада в ръцете на д-р Блага Ганчева – съпруга на небезизвестния Иван-Асен Георгиев²⁹³, която е стажувала при д-р Кралевски и дълбоко го цени. Но и тя не може да направи много. На враг като д-р Атанас Кралевски не се полага по-висока служба от тази на лекар ординатор в Първи тубдиспансер. Това ни най-малко не огорчава доктора-спасител, както често го наричат пациентите му. За него комунистическите титли и позиции нямаха стойност. Друго е по-важно. Почти на всяка крачка в центъра на София хора се спираха пред специалиста, сваляха му шапка, поздравяваха го с подчертано уважение, а понякога дори му целуваха ръка. На тези хора – бивши и настоящи негови пациенти, той бе полезен до смъртта си на 12 септември 1979 г.

След този ден, години наред пристигаха писма и телеграми от хора, излекувани от него или техни родственици. В едно от писмата пише: „Доктор Кралевски бе необикновена личност. Нищо чудно, че през комунизма

²⁹² По-късно Институт за специализация и усъвършенстване на лекарите ИСУЛ, а днес „Царица Йоанна – ИСУЛ“.

²⁹³ Иван-Асен Георгиев (1907–1964) е български юрист и дипломат, осъден през 1963 г. на смърт за шпионаж в полза на САЩ. Смъртната му присъда е изпълнена в началото на януари 1964 г.

животът на този голям човек и лекар бе низ от пречки, мъчнотии, заплахи и дискриминация. Той много светеше“.

8.2. Свидетелство на професор Елка Русева за баща ѝ д-р Любен Русев²⁹⁴

Баща ми Любен Иванов Русев е роден на 28 юли 1898 г. в Русе. Следва медицина в Германия и специализира в Париж в института на световно известния психиатър Жан-Мартен Шарко. Утвърждава се като невролог-психиатър. Завръща се в България и се оженва за майка ми Люба, родена през 1904 г. в Пазарджик. Тя завършва медицина в София и по специалност е невролог.

С банков заем от Популярна банка баща ми започва строителството на психиатрична клиника, по-късно известна като „клиниката на 4-ти километър“, но тогава хората я знаеха като „клиниката на д-р Русев“. Там, където родителите ми я построиха, беше голо поле с ниви. В клиниката идваха пациенти от всички страни от Балканския полуостров, защото тя бе една от първите психиатрични клиники на Балканите по това време. Бях малка, но си спомням, че през Втората световна война при него идваха евреи, които той криеше като пациенти. Тези хора впоследствие идваха да му благодарят преди да заминат за Израел.

След 9 септември 1944 г. много пъти идваха да правят обиск у нас, ние живеехме в едно полутаванско помещение в самата болница. Един ден майка ми не се стърпя и запита милиционерите: „Какво търсите в един лекарски дом?“ Отговорът ни потресе: „Чухме, че имате много обувки“. И майка им каза: „Ето ми гардероба. Към всеки тоалет естествено има и обувки“. Не ѝ зачетеха 18 години трудов стаж, който имаше в болницата с мотива, че тя била на съпруга ѝ.

Татко е предупреждаван от наши познати, че се готви национализация. Един от тях е бил съпругът на пианистката Тамара Янкова, впоследствие ръководител на катедрата по пиано в Държавната консерватория. Тогава баща ми възкликнал: „Как ще ми вземат клиниката?! Че аз съм я построил с честен труд!“ През 1948 г. болницата беше национализирана, а татко го изселиха в Ловеч, без право да се връща в София. Ние, с мама

²⁹⁴ Елка Русева (р. 1938 г.) е професор по пиано. Научната степен професор получава след 10 ноември 1989 г. Дотогава не ѝ е разрешено кариерно развитие. Елка Русева е съпруга на поета и книгоиздател Павел Славянски. Свидетелството за баща ѝ е предоставено от нея специално за настоящата книга.